

Kronološka razporeditev napisov v zbirki je pravzaprav zelo podobna strukturi napisov v velikem delu rimskega sveta od Galije do Črnega morja, ki je bil vključen v državo v dobi med pozno republiko in avgustejsko dobo. Tako so le trije napisi (2 iz Vrhniko in eden iz Ljubljane) iz pozne republikanske dobe, ko je obravnavani prostor prišel pod oblast Rima (št. 1–3). Prav tako so izjemno redki napisi iz pozne antike. Predstavljenih je le 5 napisov iz 4. stol., od tega trije (oz. štirje) miljniki: dva (ali trije) iz dobe druge tetrahije (305/306; miljnik iz Ajdovščine (št. 176), Brestanice (št. 181) in (izgubljeni) miljnik iz Brestanice (str. 490; izgubljeni napisi št. 11)) in en miljnik iz dobe Julijana Odpadnika (361/362) iz Sanaborja pri Colu nad Vipavo (št. 177). Zelo verjetno krščanski je le en sam napis iz Emone (št. 76; kot krščanskega ga navajajo tudi: H. Leclercq, *Illyricum, Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie* 7/1, Paris 1926, 132; E. Diehl, *Inscriptiones Latinae Christianae veteres*, Dublin – Zürich 1970 (3. izd.), 3612; R. Bratož, *Il cristianesimo in Slovenia nella tarda antichità, Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* 29–30 n.s. (81/82), 1981–1982, 53 št. 18). Kataloški del zaključujejo obsežna bibliografija (več kot 300 naslovov epigrafskih študij, str. 493–526) in za tovrstne publikacije nepogrešljivi indeksi (527–541).

Knjiga, ki jo imamo pred seboj, je odlično delo, za katero avtorici in izdajatelju (Narodni muzej v sodelovanju z Inštitutom za arheologijo ZRC SAZU) lahko samo čestitamo. Pohvaliti velja tudi odlično opravljeno delo tehničnih sodelavcev in urednikov, ki so pripravili tehnično dovršeno in estetsko prijetno publikacijo. Avtorica v uvodni razpravi pravilno ugotavlja, da je bila antična zgodovina pri nas v vsaki generaciji zastopana z le enim ali dvema raziskovalcema (str. 91) in da se pri nas ni razvil samostojni študij antične zgodovine s sorodnimi vedami (str. 75), kakršnega imajo srednje velike univerze v inozemstvu (v bližini npr. že v Trstu in Gradcu). Kljub temu moremo ugotoviti, da razvoj epigrafske vede pri nas ni zastajal za razvojem drugod. Tudi publikacija, ki jo predstavljamo, je dokaz, da je ta veda pri nas v velikem vzponu in da že več desetletij dosega v mednarodnem okviru odlične rezultate. Ker je sedaj pri nas strokovnjakov, ki se posvečajo epigrafiki in antični zgodovini, več kot v prejšnjih generacijah, poleg tega je stroka organizacijsko, institucionalno in s tem finančno trdnejša kot v prejšnjih obdobjih, bi mogli le želeli, da bi v prihodnjih letih dobili podobne publikacije tudi za napise iz Celeje, Nevioduna in Petovione.

Rajko Bratož

David Pearson, **Provenance research in book history. A handbook.** London : The British library, 1994. 326 strani.

V zadnjih letih se je proučevanje zgodovine privatnih knjižnic in njihovih lastnikov zelo razširilo. Raziskovanja gredo v več smeri, med njimi bi omenili le tisto, ki se ukvarja z zgodovino knjig samih, skuša razvozlati, kdo jih je uporabljal in kako so prihajale iz rok v roke. Prav raziskovalcem, ki proučujejo njihovo provenienco, je namenjen ta izčrpen priročnik. Njegov avtor David Pearson je vodja akcesije v National Art Library, ki je eden izmed oddelkov Victoria and Albert Museuma v Londonu, sicer pa je avtor številnih člankov o knjižnih vezavah in zgodovini knjižnic. Knjiga je bogato ilustrirana, vse teze so podprte s primeri in seznamami virov ter komentirano bibliografijo. Poudarek je seveda na britanski problematiki, pritegnjeno je tudi gradivo iz severnoameriških knjižnic, v manjši meri pa ostalo. V tekstu opozarja, kdaj so določene »novotarije« nastale na kontinentu, odkoder so jih Otočani praviloma prevzeli.

Namen knjige je torej dati napotke raziskovalcem, ki bi želeli identificirati nekdanjega lastnika po ekslibrisih, nalepkah, vezavah in vpisih. Na podlagi knjig, ki jih je nekdo imel v svoji knjižnici, lahko spoznamo njegove interese, obenem pa tudi dela, ki so nanj vplivala. Če so v njih lastnikove pripombe, lahko ugotovljamo njegove reakcije na ideje, ki jih knjiga prinaša. Sklepamo tudi lahko, katera dela so bila dalj časa popularna. Seveda, ko študiramo provenienco knjig, naletimo na mnogo problemov. Vpisi so nečitljivi, poškodovani, odstranjeni, preplepljeni, prav tako ekslibrisi. Večkrat so uporabljene le inicialke in pa heraldični znaki, zato so delu na koncu dodane osnove te znanosti in pa napotki za iskanje po osnovnih priročnikih in seznamih historičnih biografij.

Vsako izmed identifikacijskih znamenj podrobno in posebej obravnava. Tako med vpisi opozarja na primer tudi na knjigotrška znamenja v knjigah – to so lahko le cene ali pa podobne oznake, kot so jih uporabljali lastniki knjižnic. Za Veliko Britanijo so narejene zbirke takih knjižnih oznak. V prvih 400 letih zgodovine knjige so jih našli nekaj desetstisoč. Med njimi imajo seveda posebno mesto ekslibrisi, ki nimajo le bibliografskega pomena, ampak so to tudi znamenja, ki jih proučuje zgodovina umetnosti. Naštevata veliko število knjig in člankov o tej tematiki, tudi nekaj specializiranih revij izhaja za to področje, opozarja na razstave, ki so jih spremljali obsežni katalogi.

Pred uvedbo mehaničnega vezanja knjig v zgodnjem 19. stoletju so to delo opravljali ročno. Knjige so namreč prodajali preden so bile zvezane, tako da so bile opremljene po okusu kupca. Knjigovezi so uporabljali različne, v določenem časovnem obdobju seveda podobne, a ne identične instrumente. Tako lahko na podlagi vezav skoraj vedno ugotovimo deželo provenience knjige, če za to že nimamo boljših indicev, kar pa imajo vse večje knjižnice oziroma knjižnice imenitnikov.

Med prvovrstne vire šteje tudi knjigotrške prodajne in avkcijske kataloge. Z njihovo pomočjo lahko ugotavljamo, kako so šle knjige iz rok v roke v določenem obdobju. Najbrž se moramo s Pearsonom strinjati, ko ugotavlja, da so boljši pokazatelj za zgodovino branja kot razne bibliografije o tiskanih knjigah. Nadalje opozarja na sezname privatnih knjižnic, ki jih poznamo po zapuščinskih inventarjih. Za razliko od Kranjske, kjer dobimo take sezname sicer že v zadnjih desetletjih 16., največ pa jih je od druge polovice 17. stoletja naprej (cfr. M. Žvanut, Knjižnice na Kranjskem v 16. stoletju, ZČ 41, 1987, 277 ss. in M. Štuhec, Rdeča postelja, ščurki in solze vdove Prešeren, Ljubljana 1995), so imeli Angleži zakon, ki je ob smrti predpisoval popis imetja pokojnika že leta 1521. V 17. stoletju pa postanejo pri njih sezname, vsaj kar se tiče knjig, že bolj nenatančni, omejujejo se le na opazke kot je »ena vrsta knjig« in podobno.

Čprav je Pearsonova knjiga odličen priročnik, namenjen predvsem raziskovalcem zgodovine knjig v Veliki Britaniji in Severni Ameriki, pa v njej najdemo marsikakšen napotek, ki ga bo potrebno vnesti v raziskave tovrstne tematike pri nas, seveda ne brez upoštevanja specifičnosti naše zgodovine.

Anja Dular

Sergij Vilfan, **Zgodovinska pravotvornost in Slovenci**. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1996. 526 strani. (Zbirka pravna obzorja ; 5)

Knjiga z izzivalnim naslovom je delo mednarodno uveljavljenega pravnega zgodovinarja, akademika in zaslužnega profesorja na ljubljanski Pravni fakulteti dr. Sergija Vilfana, izšla pa je kmalu po njegovi smrti. Avtor je večino svojega življenja posvetil raziskovanju slovenske pravne zgodovine, vendar ni ostajal zgolj v njenih strogih okvirih. Posegal je tudi v nekatere stranske veje, predvsem v pravno etnologijo, kar mu je omogočilo, da se je v svojih zrelih letih osredotočil tudi na vprašanje etničnega izvora prava pri Slovencih. Čeprav je gradivo, povezano s to tematiko zbiral, in tudi objavljaj skozi daljše časovno obdobje, je v njegovih temeljnih pravnozgodovinskih delih, med katerimi izstopajo *Pravna zgodovina Slovencev* in trije obsežni prispevki za *Gospodarsko in družbeno zgodovino Slovencev*, vidik pravotvornosti le skromno osvetljen.

Pri pravotvornosti, ki jo lahko definiramo kot sposobnost neke osebe ali skupine, da ustvarja pravo, gre namreč za specifičen problem. Zato zahteva odgovor na vprašanje, kdo je v določeni družbi ustvarjal pravo in kakšen pomen je imelo pri tem ljudstvo, posebno obravnavo v širšem okviru pravne zgodovine.

Avtor se v pričujoči knjigi loteva vprašanja slovenske narodne oziroma ljudske pravotvornosti, nastajanja prava torej, ki ga označuje spontanost, anonimnost in izvirnost »ljudskega«, za razliko od nastajanja prava v organiziranih oblikah, značilnih za moderne države in njihovo načrtno zakonodajo. Takšno pravo bi lahko poimenovali ljudsko pravo, čeprav pri tem ne gre za pojav, kjer bi bilo ljudstvo kot individualni organizem tvorec lastnih pravnih sistemov. V ospredju avtorjevega zanimanja so namreč posamezne skupine, ki jih ponavadi štejejo za dele ljudstva ter vprašanje, ali, kdaj in koliko so take skupine oblikovale svoja pravna pravila, včasih tudi mimo zakona ali celo proti njemu.

Vsebinsko knjige so opredelili predvsem viri in stanje raziskav. Zato je že po avtorjevih besedah zamišljena kot izbor nazornih primerov, ki osvetljujejo izbrano temo. Takšen tematsko-problemski pristop je omogočil izbor s točno določenega zornega kota, ki za razliko od pravnozgodovinskega pristopa pušča sistematično ob strani. Avtor je izbral snov, ki mu je bila po dotedanjem delu najbolj dostopna in obdelana in ki jo je najlaže povezoval z zastavljenim problemom. V veliki meri se je opiral na gradivo, zbrano na terenu po ustnem izročilu in spominu domačinov, tako da so nekatera poglavja knjige pisana glede na način zgodovinskih raziskav, ki je v zadnjem času postal priljubljen pod imenom ustna zgodovina (»oral history«). Zaradi same sestave virov se knjiga bolj iz praktičnih kot iz načelnih razlogov osredotoča predvsem na agrarno okolje.

Avtor že uvodoma zavrača poenostavitve, po katerih naj bi bilo pravotvorno le tisto ljudstvo, ki je državotvorno in da zato ljudstvo, ki ni imelo lastne države ni moglo biti pravotvorno. To po avtorjevih besedah ne drži, ker tako kot evropske države tudi slovenske dežele v skoraj tisočletnem obdobju, ki leži med plemenskimi monarhijami in nacionalnimi državami, niso bile istovetne z ljudstvi ali nacijami, kakršne obstajajo danes. Do pojavnega modernega nacionalnega načela evropska država namreč ni bila po jezikovno-nacionalnem ali siceršnjem etničnem načelu zgrajena tvorba. Poleg tega pa še posebej v srednjem